

עבודה זרה דף נ"א

שבר מקל בפני עבודה זרה אמר רב יהודה בשם רב, עבודת כוכבים שעבודתה בכך שמקשקשין לפניו במקל, אם שבר מקל בפניה חייב, אבל זרק מקל בפניה פטור. אמר אביי לרבא, הרי אם שבר חייב²⁵⁷, כיוון שזה כעין זביחה, ואם כן זורק צריך להיות חייב כי זה כעין זריקה? אמר לו שצריך זריקה משתברת כגון זריקת דם של פנים, שאינה מחוברת, אלא משתבר ונופל טיפים טיפים. הקשה לו אביי, ממה ששנינו, שאם האכילה צואה, או שנסך לפניו עביט של מימי רגלים, חייב אפילו אם אין עבודתה בכך, ובשלמא בעיט של מימי רגלים ישנה זריקה משתברת, אלא בצואה איזו זריקה משתברת ישנה? אמר לו רבא, מדובר בצואה לחה.

שחט חגב לעבודת כוכבים אומרת הגמרא, שאפשר לתלות את דברי רב במחלוקת תנאים. ששנינו, שחט חגב לעבודת כוכבים, בין דרכה בין אין דרכה בכך, רבי יהודה מחייב²⁵⁸, וחכמים פוטרים. ולכאורה מכך שלא דיברו על אווז ותרנגול, אלא על חגב שלא נוהגת בו שחיטה, רואים שמחלוקתם היא שרבי יהודה סבר, שאוסרים גם בכעין זביחה, ויאסור גם בשבירת מקל, ורבנן סוברים שלא אוסרים בשבירה בגלל שזה כעין זביחה, אלא רק במה שבעין פנים? דוחה הגמרא, שאפשר לומר שגם רבי יהודה סובר שלא מחייבים על כעין זביחה, וגם הוא פוטר במקל ומחייב רק על כעין פנים, ובכל זאת מחייב בחגב, הואיל וצוארו דומה לצואר בהמה, ולכן מחשיבו כעין שחיטת פנים.

זרק מקל בפני עבודת זרה אמר רב נחמן בשם רבה בר אבוא שאמר בשם רב, עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב ונאסר המקל, בין שעבודתה בשבירה בין שאין עבודתה בשבירה. זרק מקל לפניו ועבודתה בזריקת מקל חייב, והמקל אינו נאסר, כיוון שרק דברים שמובאים לבית המקדש נאסרים משום

257 רש"י, וכו' התוס' שצ"ל שמ"מ הייתה רגילה בצואה.

258 כ' התוס' שצ"ל שהיו עובדים לה בחגב אבל לו בשחיטה.

תקרובת. שאל רבא את רב נחמן, מדוע אם שבר מקל, נחשב הדבר כעין זביחה ונאסר המקל, ואם זרק אינו נאסר הרי זה כעין זריקה? אמר לו, שזו אינה זריקה משתברת, כמו זרקת הדם.

עבודה כעין פנים אוסרת שואלת הגמרא אם צריך כעין פנים, במה יאסרו אבנים הנזרקות למרקוליס? אמר לו, אף לי הייתה קשה קושיא זו, ושאלתי את רבה בר אבוה, והוא שאל את חייא בר רב, והוא שאל את רב, ואמר לו, נעשה כמגדל עבודת כוכבים שהתוספת שנוספת על המרקוליס קטן ועושה אותו מרקוליס גדול, ולכן האיסור הוא משום עבודת כוכבים עצמה ולא משום תקרובת. אבל מקל לא נהיה עבודת כוכבים, כיוון שעיקרה של העבודת כוכבים אינה מקל ולא מצטרפים. אומרת הגמרא, שתירוצי זה יתכן רק לפי מי שסובר שעבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, אלא לפי מי שסובר שאינה נאסרת עד שתעבד, האבנים החדשות צריכות להיות מותרות, כיוון שעדיין לא נעבדו? אמר לו כל אחת ואחת נעשית עבודת כוכבים ותקרובת לחברתה לענין שתהא חבירתה נעבדה ממנה, ונאסרה ממנה חבירתה משום עבודת כוכבים, וניתרת בביטול. שואלת הגמרא, אם כך שהאחרונה תהיה מותרת שהרי עבודת כוכבים נעשית, אבל לא נעבדה עדיין? אמר לו אם אתה מכירה לאחרונה, לך ותטלנה משם ומכוון שאין לה היכר כולה אסורה. רב אשי אמר, כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה, שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקה, ובזריקתה נעשית עבודת כוכבים ונעבדת, ואפילו אחרונה נאסרת משום עבודת כוכבים עצמה, ותקרובת לחברתה.

אומרת הגמרא ששנינו, מצא בראשו כסות ומעות או כלים, הרי אלו מותרין. פרכילי ענבים, ועטרות של שבילים, ויינות שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, אסור. ומובן מדוע יינות שמנים וסלתות נאסרים, כיוון שהם גם כעין פנים, וגם כעין זריקה משתברת. אלא פרכילי ענבים ועטרות של שבילים, אינם לא כעין פנים, ולא כעין זריקה משתברת? אמר רבא בשם עולא, כגון שבצרן מתחלה לצורך עבודת כוכבים, וזה כמו שבר מקל לפניו, הדומה לזביחה.

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, מנין לזובח בהמה
בעלת מום לעבודת כוכבים שהוא פטור? שנאמר

"וְיָבֹחַ לְאַלְהֵים יִחְרָם בְּלִתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ". ודורשים בלתי לה' בראוי
לשם הכתוב מדבר, לא אסרה תורה אלא כעין פנים. הסתפק רבא,
באיזה מום מדובר אם בדוקין שבעין, הרי היא ראויה להקרב בבמה,
על ידי בני נח²⁵⁹, וכל זמן שלא ניתנה תורה, אף ישראל נקראו בני נח,
ובודאי שתאסר להקרבה לעבודת כוכבים, אלא במחוסר אבר שאין לו
שום היתיר לגבוה, וכדרכי אלעזר שאמר, מנין למחוסר אבר שהוא
אסור לבני נח? שנאמר "וּמִכָּל הַחַי מִכָּל בֶּשָׂר שְׁנַיִם מִפְּלִי", אמרה תורה,
הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה²⁶⁰. שואלת הגמרא הרי צריך את
הכתוב למעט טריפה? אומרת הגמרא, טריפה ממעטים מ"לחיות זרע",
שמלמד שצריך דבר שעושה פירות, וטריפה שניקב קרום של מוח או
שחתכו רגליה שוב אינה יולדת. שואלת הגמרא, אם כך רק הסוברים
שטריפה אינה יולדת, יוכלו ללמוד כך, אבל איך ילמד זאת, הסובר
שטריפה יולדת? עונה הגמרא, שלומד מהמילה "אֶתְּךָ" שצריכים להיות
דומים לך, ולא טרפה. שואלת הגמרא אולי נח עצמו היה טריפה²⁶¹?
אומרת הגמרא שנאמר עליו "תָּמִים". שואלת הגמרא, אולי הכוונה
שהוא תמים בדרכיו? אומרת הגמרא שזה כבר נאמר במילה "צַדִּיק".
שואלת הגמרא, אולי הכוונה שהיה תמים בדרכיו, וצדיק במעשיו?
אומרת הגמרא, שלא יתכן לומר שנה היה טריפה, כיוון שאם כך יצא
שאמר לו הקדוש ברוך הוא, שיכניס רק את שכמותו, ולא שלמים
הטובים ממנו. שואלת הגמרא, אם אפשר ללמוד מאתך, מדוע צריך
את המילים, "לַחַיּוֹת זָרַע", למעט טריפה? עונה הגמרא, שאם היינו
לומדים מ"אֶתְּךָ" היינו ממעטים רק טריפה, אבל לא זקן, וסריס מחמת
חולי, שכוונת התורה שיעלה את בעלי החיים כדי שיהיו עימו בתיבה,
ולכן לא יעלה טריפה שעלולה למות שם, אבל לא הקפידה שייקח את

259 דילפינן לקמן דמחוסר אבר נאסר להן, ולא מום אחר

260 שגלוי וידוע לפניו שעתיד להקריב נח, כדכתיב 'ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו'

261 ואף על גב דחי כמה שנים – דלמא טריפה חיה סבירא ליה? הלכך לא נפקא מ'אתך' למעוטי טריפה, ואתא
'מכל החי' למעוטה, ולא ממשמעותא ד'החי', דהא טריפה חיה, אלא מריבויא, ומפרשים להאי 'החי' לשון בריאות;
וטריפה – הוא דאימעיט, אבל מחוסר אבר לא

הראויים לעשות פירות, ואפילו זקן או סרים יוכל להביא, לכן הוצרכה התורה לכתוב "לחיות זרע", כדי למעטם.

שוחט בהמה למרקוליס אמר רבי אלעזר, מנין לשוחט בהמה למרקוליס, שהוא חייב אף על פי שאין עבודתו בזביחה?
שנאמר "ולא יזבחו עוד את זבחיָהם לשְעִירִים", אם אינו ענין לכדרכה, לעבודת כוכבים שעבודתה בזביחה, שהרי כבר נאמר "אִיכָּה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם", תנהו ענין לשלא כדרכה. שואלת הגמרא, הרי הפסוק "ולא יזבחו" נדרש, כפי ששנינו בברייתא, עד כאן הוא מדבר, בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות, לאחר שהוקם המשכן, והקריבן בשעת איסור הבמות, שהרי עונשן אמור שהן בכרת, שנאמר "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ", עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר "השָׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ", וכפי שאמר רבי אבין בשם רבי אילא, כל מקום שנאמר "השמר" ו"פן" ו"אל" אינו אלא בלא תעשה. מכאן ואילך דהיינו מ"ולא יזבחו עוד", הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות, קודם שהוקם המשכן והזהיר הכתוב, והקריבן בשעת איסור הבמות, שאף על פי שהיו מוקדשין לשם הקרבת במה לא יקריבום עוד בבמה לגבוה, שנאמר "למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיָהם אשר הם זובחים", זבחים העומדים קודם לכן, שהתירתי לך כבר בבמה לגבוה. "על פני השדה" מלמד שכל הזובח בבמה בשעת איסור הבמות, מעלה עליו הכתוב כאילו הוא זובח על פני השדה, לעבודת כוכבים. "והביאום לה" זו מצות עשה, דהיינו שעל כאלו שהוקדשו קודם הקמת המשכן, והקריבן אחרי כן בבמה עובר בעשה. ומצות לא תעשה מנין? תלמוד לומר "ולא יזבחו עוד את זבחיָהם", יכול יהא ענוש כרת כאילו הקדישן בשעת איסור והקריבן שענוש בהן כרת? תלמוד לומר, "חקת עולם תהיה זאת להם" זאת להם, עשה ולא תעשה, ולא אחרת דהיינו כרת להם, ואזהרת מרקוליס מנין? אמר רבא, שנאמר בפסוק "ולא יזבחו", וגם "ולא עוד" ואותו "עוד" מיותר, לכן השלך את האזהרה על שתיהם, ותחשבם שתי לאוים.

מצא בראשו של מרקוליס מעות, כסות או כלים הרי אלו מותרים, לפי שאינן של נוי. פרכילי ענבים, ועטרות של שבלים, ויינות ושמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח, אסור.

גמרא

מבררת הגמרא, מהיכן לומדים שיש חילוק בין דבר של נוי, לדבר שאינו של נוי? אמר רבי חייא בר יוסף בשם רבי אושעיא, כתוב אחד אומר "ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם", משמע שהיו מקריבים עץ ואבן וכסף וזהב, וקרה להם התורה שקוצים, ואם כך כל מה שמקריבים לפניהם נאסר, וכתוב אחד אומר, "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", אבל עץ ואבן לא כתב, ומכך למדים ש"עמהם" דומה ל"עליהם", מה עליהם דבר של נוי אסור שהרי כסף וזהב הוא שאינו של נוי מותר, אף "עמהם" שנכתב בו עץ ואבן, אם של נוי הוא אסור ואם לאו מותר. שואלת הגמרא, מדוע לא נאמר שעליהם יהיה דומה לעמהם, מה עמהם כל מה שעמהם²⁶², אף עליהם כל שעליהם? אומרת הגמרא, אם כן המילה "עליהם" היא מיתרת ואין צורך לכותבה²⁶³.

שואלת הגמרא, הרי מעות הם דבר של נוי, ומדוע כתבה המשנה שהם מותרים? אמרו בני ישיבתו של רבי ינאי, שמדובר בכיס קשור ותלוי לו בצווארו. שואלת הגמרא, וכי כסות אינה דבר של נוי? אמרו בני ישיבתו של רבי ינאי שמדובר בכסות שמקופלת ומונחת לו על ראשו. שואלת הגמרא, וכי כלי אינו דבר של נוי? אמר רב פפא, שמדובר שכפויה לו גביע על ראשו, ואינה עשויה כמין כובע, אלא היא כלי ארוך, שנותנים בו מים.

אמר רב אסי בר חייא, כל שהוא לפניו מן ה'קלקלין' שהיא מחיצה הפרוסה לפני עבודת כוכבים, אפילו מים ומלח שאינם לנוי כיון דכעין

²⁶² שהרי נאמר גם 'עץ ואבן', וסתם עץ ואבן אינם של נוי. רש"י

²⁶³ כל הכתוב לא הצטרף, שעכשיו מה שעמהם: דאינו עליו ממש השמיע הכתוב של שקוצים הם ואסורים, האם צריך להשמיע מה שעליהן? לשון אחר: כל שעמהם, ד'אשר' – הוא ריבוי. רש"י.

פנים הם נחשבים תקרובת, ואסור²⁶⁴. אבל מה שמחוץ ל'קלקליץ' כיוון שאינו תקרובת, דבר של נוי אסור²⁶⁵ שאינו של נוי מותר, ואפילו אם הוא כעין פנים, שהרי מחוץ ל'קלקליץ' לא מניחים תקרובת.

אמר רבי יוסי בר חנינא, הסקנו שאין תורת 'קלקליץ', לא לפעור ולא למרקולים. שואלת הגמרא לענין מה נאמר דבר זה? אם לומר שאפילו פנים כחוץ, ודבר שאין של נוי גם בתוך הקלקליץ מותר כשאר עבודת כוכבים, הרי זה לא יתכן כיוון שאם מתריזין לפניו מים ומלח ודאי מקריבים לו? אלא אפילו חוץ כבפנים, ואסור שהרי כל עבודתו דרך בזיון, וקלקליץ הם צניעות ולכבוד, ולכן לא שייכים בו, ולא מפסיקים.

משנה

עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ, נהנין מהן שלא בטובה דהיינו שלא יעלו שכר לכומרים, כיוון שאין הקדש לעבודת כוכבים, ואין נהנין מהן בטובה. היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בין בטובה ובין שלא בטובה. עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבד.

גמרא

אמר אביי בטובה, היינו בטובת כומרין, שלא בטובה, שלא בטובת כומרין. אבל אם הטובת הנאה היא לעובדי כוכבים העובדים אותה לא נאסרת בטובת הנאה מועטת. ויש ששנו את דבריו על הסיפה של המשנה שאומרת, היה שלה ושל אחרים, נהנין מהן בטובה ושל לא בטובה, אמר אביי, בטובה בטובת אחרים, שלא בטובה שלא בטובת כומרים. אומרת הגמרא שמי ששונה זאת על הסיפא כל שכן שברישא כיון שכולה לעבודת כוכבים אסור לתת שכר. אבל מי ששונה זאת על הרישא, כיוון שבסיפא מדובר שיש עמה אחרים, אפילו בטובת כומרים מתיר.

אומרת הגמרא שהתנא ששנה את משנתינו הוא רבי עקיבא היא, שכך שנינו בברייתא, "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים", בכלים שנשתמשו

עבודת כוכבים של עובד
כוכבים אסורה מיד

²⁶⁴ אפילו אם אין עבודתה בכך. תוס'.

²⁶⁵ (דנפקא מ'אשר עמהם')

בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר. יכול עשאום ולא גמרום, גמרום ולא הביאום, הביאום ולא נשתמשו בהן גם כן יהיו אסורים? תלמוד לומר "אשר עבדו שם הגוים" אינם אסורים עד שיעבדום. מכאן אמרו, עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד, ושל ישראל אסורה מיד, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חילוף הדברים. עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל עד שתיעבד. שואלת הגמרא, איך אפשר לומר שהכתוב מדבר בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים, הרי כתוב "מקומות"? אומרת הגמרא, אם אינו ענין למקומות, שהרי לא נאסרים, כיוון שנאמר "אלהיהם על ההרים", ודורשים ולא ההרים אלהיהם, תנהו ענין לכלים. מכאן אמרו, עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד, ושל ישראל מיד. שואלת הגמרא הרי העמדנו זאת בכלים? אומרת הגמרא שהתורה הקישה אלהות למקומות, ולכן כמו שכלים לא נאסרים עד שיעבדו, אף אלהיהם עד שיעבדו. ורבי עקיבא, שלא מקיש אמר לך, שהמילה "את" הפסיקה בענין ואין כאן הקיש. שואלת הגמרא, מצינו לפי רבי ישמעאל מדוע עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתעבד, אך מהיכן לומד ששל ישראל אסורה מיד? אומרת הגמרא שלומד זאת מסברא שאם של עובד כוכבים עד שתעבד, של ישראל אסורה מיד.

שואלת הגמרא, אולי נאמר ששל ישראל כלל וכלל לא תאסר? אומרת הגמרא שמכיון שלומדים מ"ושם בסתר" שטעונה גניזה, לא שייך לומר שלא נאסרת. שואלת הגמרא, אולי דינה כשל עובד כוכבים, ולא נאסרת עד שתעבד? אומרת הגמרא, שלומדים מ"ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל", שמשעת עשייה יש חטא. שואלת הגמרא, אולי הכוונה שמשעת עשייה יש על האדם חטא, אבל לא שהעבודה נאסרת? אומרת הגמרא שאת זה כבר לומדים מ"ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה", שמשעת עשייה הוא כבר בארור. שואלת הגמרא, אולי הוא בארור, אבל העבודה לא נאסרת? אומרת הגמרא שלומדים זאת מ"תועבת ה'". ורבי עקיבא שאמר בשל ישראל עד שתעבד, דורש מ"תועבת ה'" שדבר המביא לידי תועבה ארור משעת עשייה.